

Кундеус О.М., доцент,
Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль

Сутність та еволюція економічних кластерів

Розглядаються питання дослідження сутності терміна «кластер» у вітчизняній та зарубіжній літературі. На основі проведеного аналізу дано власну інтерпретацію сутності досліджуваної категорії. Охарактеризовано процес еволюції економічних кластерів.

Ключові слова: кластер, економічний кластер, економічна кластеризація, територіально-галузеві інтеграційні об'єднання, ринкові відносини, інновації, конкурентоспроможність.

Рассматриваются вопросы исследования сущности термина «кластер» в отечественной и зарубежной литературе. На основе проведенного анализа дано собственную интерпретацию сущности исследованной категории. Охарактеризовано процесс эволюции экономических кластеров.

Ключевые слова: кластер, экономический кластер, экономическая кластеризация, территориально-отраслевые интеграционные объединения, рыночные отношения, инновации, конкурентоспособность.

The problems of research nature of the term "cluster" in the domestic and foreign literature. On the basis of the analysis given its own interpretation of the nature of the studied category. Described the evolution of economic clusters.

Key words: cluster, the economic cluster, clustering economic, territorial and sectoral integration associations, market, innovation, competitiveness.

Постановка проблеми. Світова економічна криза зумовлює необхідність пошуку нових форм об'єднань ринкових і державних інституцій з метою розв'язання соціально-економічних проблем країни. Для досягнення стабільного розвитку необхідно розробляти і впроваджувати тривалі за часом програми активного залучення інвестицій в економіку. Цьому сприятиме поєднання спільних зусиль і створення на цій основі об'єднань, які могли б забезпечити вирішення окреслених стратегічних завдань економіки. Такими утвореннями мають бути кластери, які вже довели свою ефективність у розвинених країнах світу під час вирішення питань економічного розвитку, фінансової безпеки тощо.

Процеси економічної кластеризації є закономірним етапом та чинником об'єктивного розвитку ринкових систем. Успішне функціонування територіально-галузевих інтеграційних об'єднань у формі економічних кластерів є передумовою і важелем підвищення продуктивності праці та результативності підприємницької діяльності економічних суб'єктів на макро-, мезо- і мікрорівнях. На даному етапі розвитку економіки України кластери можуть виступити ефективним інструментом інтенсифікації розвитку вітчизняного підприємництва і посилення ринкових позицій окремих економічних суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування і функціонування кластерів знайшли своє вирішення у наукових публікаціях багатьох зарубіжних авторів, зокрема в працях В. Бандурина, В. Гжегожа, С. Долгова, П. Жозета, Е. Леммера, Ж. Мингалевої, М. Кітінга, Дж. Клегга, М. Портера, В. Прайса, Д. Радеби, А. Ругмана, П. Самуельсона, Дж. Сороса, С. Ткачевої, Ю. Уеннопа, Д. Якобса, Л. Янга та інших.

У вітчизняній науковій літературі питання, пов'язані з принципами роботи кластерів, висвітлюються у роботах вітчизняних учених: В. Базилевича, І. Бураковського, З. Варналія, М. Войнаренка, Б. Губського, П. Єщенка, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, С. Кримського, Д. Лук'яненка, І. Михасюка, А. Мокія, С. Мочерного, В. Новицького, Ю. Павленка, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, А. Поручника, О. Розенфельда, Є. Савельєва, В. Савченка, В. Сизоненка, С. Соколенка, М. Тимчука, А. Філіпенка, В. Чужикова, О. Шниркова та інших.

Разом с тим у вітчизняній науковій літературі не існує цілісного дослідження проблем економічної кластеризації та її еволюційного розвитку. Зокрема, відсутність єдиного погляду на сутність основних понять кластеризації не дає змоги здійснювати глибоке вивчення даної проблеми. Це зумовлює актуальність і необхідність розвитку даного наукового напрямку.

Постановка завдання. Мета представленого в даній статті дослідження полягає у науковому обґрунтуванні сутності економічних кластерів, визначенні її еволюційного розвитку. Відповідно до мети, автором було поставлено завдання: дослідити теоретико-методичні засади формування і функціонування економічних кластерів: визначити економічну природу, сутність, суспільно-економічні передумови та наслідки формування галузевих і територіальних кластерів; виявити сукупність економічних інтересів, що виникають у процесі створення та функціонування кластерних систем як форми суспільного поділу праці і реалізації завдань коопераційного співробітництва економічних суб'єктів; провести порівняльний аналіз стадій розвитку і механізмів ефективного використання економічних переваг кластерів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення літературних джерел з поставленої проблеми засвідчує відсутність єдиного трактування сутності поняття «кластер». Різноманітність визначень економічних кластерів характеризує це актуальне суспільно-виробниче явище як прояв сучасної трансформації і удосконалення економічних систем.

Кластери – це не якийсь абсолютно новий феномен. В Англії ще наприкінці ХІХ століття відомий економіст Альфред Маршалл здійснив ідентифікацію і зробив оцінку важливості текстильного кластера в районі Манчестера та кластера металообробки – у Шеффілді. У середині ХХ століття великий внесок у подальший розвиток мережевих систем у вигляді «індустріальних округів» – кластерів внесли італійські дослідники і практики. Інтелектуальною передумовою появи теорії кластерів, що всебічно розкрита в працях М. Емрайта, М. Портера, М. Фельдмана, стала книга А. Маршалла «Принципи економічної теорії» (1980 р.).

В основі теорії кластерного механізму лежать визначення Портера М.Е. сутності поняття «кластер»: кластер – це «пучок, блок, пакет, гроно винограду, букет, щітка, група, скупчення (наприклад зоряне скупчення, атомний кластер), зосередження (наприклад, людей, предметів), бджолиний рій, буквально – «зростати разом» [1, с. 240].

Наступне визначення М. Портера: «кластери – це зосередження в географічному регіоні взаємозалежних підприємств та установ у межах окремої області». Далі М. Портер доповнює визначення тим, що кластери охоплюють значну кількість різного роду підприємницьких структур, важливих для конкурентної боротьби, а саме: постачальників спеціального оснащення, нових технологій, послуг, інфраструктури, сировини, додаткових продуктів та інше. Крім того, вчений доповнює визначення, «...багато кластерів включають органи влади та інші установи – такі, як університети, центри стандартизації, торговельні асоціації, які забезпечують освіту, спеціалізоване перенавчання, інформацію, дослідження та технічну підтримку» [2, с. 80].

Кластери (М. Портер) – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств по стандартизації, торговельних об'єднань) у певних областях, що конкурують, але при цьому ведуть спільну роботу [3, с. 259]. Кластер – це географічно близькі групи взаємопов'язаних компаній та пов'язаних з ними організацій, асоційованих установ в окремій галузі, сфері, що пов'язані спільними технологіями та навичками, які характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють один одного. Вони, зазвичай, існують в географічній зоні, де комунікації, логістика та людські ресурси є легкодоступними, як правило, розміщуються в регіонах, а часом – в окремому місті, повинні мати активні канали для бізнес-транзакцій, діалогу та комунікацій [3, с. 260].

Аналіз публікацій вітчизняних дослідників виявив такі трактування сутності кластера: кластер – географічна концентрація подібних, суміжних або додаткових підприємств з активними каналами для бізнес-транзакцій, комунікацій та діалогу, що поділяють спеціалізовану інфраструктуру, робочі ринки та послуги і мають спільні можливості або загрози; кластер – це галузеве, територіальне добровільне об'єднання підприємницьких структур, які тісно співпрацюють із науковими (освітніми) установами, громадськими організаціями та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції і сприяння економічному розвитку регіону; кластер – мережа постачальників, виробників, споживачів, елементів промислової інфраструктури, дослідницьких інститутів, взаємозалежних у процесі створення додаткової вартості.; кластер – група розташованих на території поселення або поблизу нього взаємозалежних підприємств та організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного; кластер являє собою групу локалізованих взаємозалежних компаній, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих послуг,

інфраструктури, науково-дослідних інститутів, вузів та інших організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного; кластер – це індустріальний комплекс, сформований на основі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників та споживачів, які пов’язані технологічним ланцюгом і є альтернативою галузевому підходу [4; 5; 6; 7].

В епоху сучасної нової економіки поняття кластера отримало і суто економічну спрямованість, що дає можливість визначити поняття «економічний кластер». Економічний кластер трактують як структуру підприємств, об’єднаних єдиними матеріальними, фінансовими й інформаційними потоками. Так само варто зазначити, що економічний кластер не є юридичною особою. Структура економічного кластера не об’єднана єдиною для всіх учасників угодою. Поняття економічного кластера припускає, що договірні відносини між окремими підприємствами досить стійкі, тобто мають довгостроковий характер. Підприємства, об’єднані в економічному кластері, функціонують у певному секторі ринку, тобто мають покупців певної товарної групи продукції, і перебувають на конкретній території. Тому, що єдиний договір відсутній, межі економічного кластера досить розмиті. Вони визначаються залежно від завдань, які вирішуються в процесі підготовки рішень. Так, одна й та ж компанія може належати до різних кластерів (регіональних, міжнародних, галузевих тощо) відповідно до завдань виробничо-комерційної діяльності.

Для порівняння кластерних теорій потрібно узагальнити різноманітність визначення терміна «кластер» зарубіжних учених у табл. 1. [8, с. 34].

Таблиця 1

Визначення терміна «кластер» зарубіжними вченими

Автор	Джерело	Визначення
Porter	The competitive advantage of nations	Промисловий кластер – низка галузей, пов’язаних через зв’язки покупець–постачальник або постачальник–покупець, або через загальні технології, загальні канали закупівель, розподілу, чи спільні трудові об’єднання.
Schmitz	On the clustering of small firms	Кластер – група підприємств, які належать одному сектору, сегменту та які діють у тісній близькості одне до одного.
Swann and Prevezer	A comparison of the dynamics of industrial clustering in computing and biotechnology	Кластери – групи фірм у межах однієї галузі, розташовані в одній географічній області.
Enright	Regional clusters and economic development	Регіональні кластери – це промислові кластери, у яких окремі фірми–учасники перебувають у тісній близькості одна до одної.
Rosenfeld	Bringing business clusters into the mainstream of economic	Кластер – концентрація фірм, які здатні на синергійний ефект через їхню географічну близькість і взаємозалежність, навіть при тому, що їх масштаб, сфера зайнятості можуть не бути виразними або помітними.

ПІДПРИЄМНИЦТВО

	development	
Porter	On competition	Кластер – географічно близька група різних пов'язаних компаній та взаємодіючих інститутів у специфічній галузі, пов'язана спільністю інтересів, які доповнюють одне одного.
Feser	Old and new theories of industry clusters	Економічні кластери – не тільки взаємопов'язані і підтримуючі галузі та інститути, а швидше взаємопов'язані та підтримуючі інститути, які більш конкурентоспроможні на основі їх взаємозв'язків.
Swann and Prevezer	The dynamics of industrial clustering	«Кластер» означає велику групу фірм у пов'язаних галузях окремої місцевості.
Elsner	An industrial policy agenda 2000 and beyond	Кластер – група фірм, які функціонально пов'язані, об'єднані як вертикально, так і горизонтально. Наявний функціональний підхід підкреслює якість взаємозв'язків, що існують між фірмами та інститутами, які підтримують кластер, і такі взаємозв'язки визначає ринок.
Roelandt and den Hertag	Cluster analysis and cluster-based policy making in OECD countries	Кластери можуть бути охарактеризовані як мережі виробників, дуже взаємозалежних фірм (включаючи наявних спеціалізованих постачальників), пов'язаних один з одним у доданій вартості ланцюга виробництва.
Steiner and Hartmann	Learning with clusters	Кластер – низка різних фірм, які доповнюють одна одну (у виробничому або обслуговуючому секторах), суспільних, приватних і наявних напівгромадських дослідницьких інститутів та інститутів розвитку, які пов'язані ринком праці та/або зв'язками витрат – випуску і/або технологічними зв'язками.
Simmie and Sennett	Innovation in the London metropolitan region	Інноваційний кластер визначається як велика кількість пов'язаних індустріальних та/або сервісних компаній, з високим рівнем співробітництва, які типово через ланцюг поставок функціонують в однакових ринкових умовах.
Bergman and Feser	Industrial and regional clusters	Промислові кластери – це в загальному вигляді група комерційних підприємств та некомерційних організацій, для яких членство в групі є важливим елементом конкурентоспроможності кожного члена фірми. Кластер пов'язує разом угоди купівлі-продажу або загальні наявні технології, загальні покупці, наявні канали розподілу або трудові об'єднання.
Bergman and Feser	Industrial and regional clusters	Регіональні кластери – це промислові кластери, які сконцентровані географічно, зазвичай, всередині регіону, який утворює столичний район, ринок праці та інші функціональні господарські одиниці.
Egan	Toronto Competes	Кластер – це форма промислової активної організації, що залежить від наявних мереж високоспеціалізованих та взаємозалежних фірм приватного сектора та установ громадського, приватного сектора, чия кінцева продукція проникає

ПІДПРИЄМНИЦТВО

		на ринки за межі центрального (metropolitan) регіону.
Crouch and Farrell	Great Britain: falling through the holes in the network concept	Більш загальна наявна концепція кластера припускає щось ширше: тенденцію, динаміку для фірм подібного типу бізнесу розташовуватися близько одна до одної.
Van den Berg, Braun and van Winden	Growth clusters in European cities	Популярний термін – кластер найбільш тісно пов'язаний з місцевим або регіональним розгалуженням мереж. Більшість наявних визначень трактує поняття, термін кластера як локалізованої мережі спеціалізованих наявних організацій, чиї процеси виробництва тісно пов'язані через обмін товарами, послугами і/або знаннями.
OECD	World congress on local clusters Regional clusters in Europe	Регіональні кластерні системи належать до географічно обмежених концентрацій наявних взаємозалежних фірм і можуть активно використовуватись як ключове слово для більш старих концепцій, подібно до місцевих виробничих систем, сегментів, спеціалізованих промислових об'єднань та агломерацій, індустріальних районів.
Visser and Boshma	Clusters and networks as learning devices for individual firms	Кластери визначаються як географічні концентрації фірм, залучених до подібних та спорідненої діяльності.
Andersson et al.	The cluster policies whitebook	Кластеризація у загальному вигляді має визначення як процес спільного, активного розташування фірм та інших діючих осіб усередині концентрованої географічної області, кооперації навколо певної наявної функціональної ніші і встановленні тісних взаємозв'язків та робочих альянсів для розвитку, посилення їх колективної, спільної конкурентоспроможності.

Аналіз наведених даних засвідчує, що визначення терміна «кластер» зарубіжних учених не враховує вітчизняних реалій, особливостей розвитку української економіки. Тому доцільним є навести визначення даної дефініції вітчизняних учених.

Найбільш повно відображають сутність кластера, на думку автора, такі визначення вітчизняних учених (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення терміна «кластер» вітчизняними вченими

Автор	Джерело	Визначення
Д.О. Тюкаєв	Тюкаєв Д.А. Управление инновационным развитием экономики муниципального образования на основе кластерного подхода: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон.	Кластери – досить нова та перспективна для української економіки форма організації економічного процесу, поділу ризиків і прибутку, підвищення конкурентоспроможності. Це одна з форм стратегічного альянсу, група взаємозалежних компаній, що географічно є сусідніми, і організацій, які діють у певній

ПІДПРИЄМНИЦТВО

	<p>наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством: управление инновациями и инвестиционной деятельностью» / Д.А. Тюкаев. – Саратов, 2006. – 21 с.</p>	<p>сфері та взаємодоповнюють одна одну. Кластер – це географічно локалізована сукупність виробничо-активних суб'єктів економічної діяльності з мотивованими та стійкими, стабільними коопераційними відносинами.</p>
С.І. Соколенко	<p>Соколенко С.І. Промислова і територіальна кластеризація як засіб реструктуризації / С.І. Соколенко // Соціальні аспекти та фінансування індустріальної реструктуризації. Матеріали конференції 26–27 жовтня 2003 р. – Київ: Регіональний форум, 2003. – С. 24–28.</p>	<p>Кластер – це територіальне об'єднання взаємозалежних підприємств та установ у межах відповідного промислового регіону, що спрямовують свою діяльність на виробництво продукції світового рівня.</p>
М.В. Малий М.П. Войнаренко	<p>Малий М.В. Будівельний кластер – європейський шлях розвитку / М.В. Малий, М.П. Войнаренко. – Хмельницький: Асоціація «Поділля Перший», 2005. – 32 с., С.18.</p>	<p>Кластер – це територіально-галузеве добровільне об'єднання підприємств, які тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та динамічного економічного зростання регіону.</p>
Л.С. Марков	<p>Марков Л.С. Экономические кластеры: понятие и характерные черты / Л.С. Марков // Институт Экономики РАН, Новосибирск. – 2004. – С. 1–12.</p>	<p>Кластер – форма мережі, що відбувається у межах географічної локалізації, в якій близькість фірм та інститутів гарантує деякі форми спільності та збільшує частоту і вплив взаємодій. Кластери – це географічні концентрації підприємств однієї або декількох взаємозалежних галузей, які конкурують, але разом з тим й кооперуються одна з одною, мають вигоди зі специфічних місцевих активів, спільного розташування та соціального устрою.</p>
М.П. Войнаренко	<p>Войнаренко М. Концепції кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / М. Войнаренко // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 29–31. – С. 30.</p>	<p>Кластер – це група розташованих на території поселення або поблизу нього взаємозалежних підприємств та організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги одне одного. Кластер – просторово сконцентрована критична маса спеціалізованих, численних діючих осіб, які залучені в комбіновані конкуренцію та кооперацію.</p>
О. Білорус	<p>Білорус О. Интеграционные кластеры в условиях глобализации /</p>	<p>Кластер – зосередження найбільш ефективних і взаємозалежних видів економічної діяльності, тобто сукупність</p>

ПІДПРИЄМНИЦТВО

	О. Білорус // Экономика Украины. – 2004. – № 9. – С. 87–98.	взаємозалежних груп успішно конкуруючих фірм, які створюють «золоту середину», у західній інтерпретації «diamond – діамант» всієї економічної системи держави та забезпечують конкурентні позиції на галузевому, національному і світовому ринках.
О.І. Амоша, К.В. Некрасова, С.Г. Поляков, В.І. Співак	Амоша М.І. Формування кластерної моделі соціально – економічного розвитку міста / М.І. Амоша, К.В. Некрасова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2005. – № 1. – С. 13–18.	Кластер – географічно локалізована сукупність інноваційно активних суб'єктів економічної діяльності з мотивованими і стійкими коопераційними відносинами, що утворюють безперервну синергічну систему одержання, освоєння у виробництві, промислового випуску і реалізації ринкового продукту в окремо взятому галузевому сегменті. Іншими словами, кластер – це сукупність підприємств, які відповідають трьом ознакам: географічна належність (функціонують на визначеній території); технологічна ознака (використання загальної технологічної бази), вертикальна інтеграція.
Ж. Мингалева, С. Ткачева	Мингалева Ж. Кластеры и формирование структуры региона / Ж. Мингалева, С. Ткачева // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 5. – С. 97–102.	Кластер – індустріальний комплекс, що сформувався на основі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників та споживачів, пов'язаних технологічними ланцюжками.

Аналіз розвитку кластерних об'єднань в історичному аспекті засвідчує, що свого часу в СРСР існували поняття «науково-виробничий комплекс» та «територіально-виробнича кооперація». Однак планова система та галузевий принцип керування економікою накладали тверді обмеження на їх діяльність.

У плановій адміністративно-командній економіці був накопичений значний досвід створення територіально-виробничих комплексів (ТВК) та успішного управління ними в рамках централізованої економіки. Однак зі зміною форм власності, скасуванням командних вертикалей «держплан – міністерство – підприємство» збалансована система соціалістичної економіки (включаючи ТВК) перестала функціонувати. Корінна відмінність кластера від ТВК полягає в тому, що останній є конгломератом підприємств, сформованих «згори», без власного усвідомлення взаємної корисності один одному. Головна відмінність кластера від територіально-виробничого комплексу – кластер максимально враховує ринковий механізм, він може бути ефективним тільки коли створюється з ініціативи знизу, коли самі підприємства для підвищення своєї конкурентоспроможності приходять до необхідності об'єднання в кластер [9, с. 116].

Альтернативою кластерному розвитку в умовах глобалізації економіки є створення інтегрованих корпоративних структур без об'єднання в кластери в таких формах, як картель, трест, синдикат, концерн, консорціум, корпорація, холдингова компанія, франчайзне об'єднання, фінансово-промислова група та інші. В умовах української економіки із вищезгаданих інтеграційних форм досить близькими за своєю структурою до кластерів є фінансово-промислові групи (ФПГ), які утворюються або шляхом об'єднання декількох великих фірм, або групуванням навколо великої фірми низки дрібних і середніх підприємств (підприємницька група) [10, с. 5].

Діяльним началом таких структур є можливість одержання додаткової вигоди від консолідації капіталів і розширення сфери впливу. Отже, головним завданням створення ФПГ повинні стати концентрація капіталу та створення великих виробничих структур. Однак концентрація обмежилася переливом капіталів і забиранням високорентабельних активів з-під державного впливу, і ФПГ не досягли головних цілей свого розвитку. Причинами були методи керівництва, що погано відповідали дійсності, низький технологічний, науковий і виробничий потенціал, невисокий рівень корпоративної культури, непослідовна державна політика та неефективна підтримка з боку держави [11, с. 10].

Аналіз процесу ініціювання, функціонування та результативності кластерної форми дає змогу визначити принципову відмінність такого типу об'єднання від інших: асоціацій, концертів, акціонерних товариств тощо. По-перше, підприємства, що об'єднуються, не втрачають своєї господарської та юридичної самостійності, переважна їх кількість – приватні. По-друге, формуються єдині фінансові відносини, що виражається у фінансовій підтримці один одного шляхом закупівлі через торговельні точки членів кластера. Стратегія кластерної програми передбачає зацікавленість підприємців інвестувати місцеве виробництво, використовувати місцеві ресурси та вітчизняні передові технології [12, с. 162].

Підсумовуючи основні відмінності кластерної форми співпраці, можна наголосити на тому, що кластер – це зв'язки між суміжними галузями – загальна технологія або основний ринок збуту. У міру інтенсифікації співробітництва та залучення нових підприємств, виникає територіальний, або кластерний вимір із залученням організацій підтримки малих та середніх підприємств, бізнес-асоціацій і державних установ [13, с. 53].

Аналіз усіх аспектів і властивостей кластера, недостатність урахування у його визначеннях діяльності фінансових посередників, дали змогу сформулювати авторське трактування даної поняттєво-термінологічної конструкції. Кластер – це локалізована територіально-виробнича форма інтеграції взаємодіючих суб'єктів господарювання, банківського, приватного сектора, освітніх закладів, органів влади та суміжних, допоміжних, конструкторських, інноваційних підприємств/організацій, об'єктів інфраструктури, що характеризується виробництвом конкурентоспроможних товарів або послуг, наявністю погодженої стратегії розвитку, спрямованої на

реалізацію інтересів кожного з учасників і території локалізації кластера, на якій вона перебуває, і що має істотну соціально-економічну значимість для регіону.

Отже, завданням для економіки є необхідність переходити від ізольованих фірм до безлічі різноманітних, стабільно діючих кластерів, розширювати та поглиблювати їх діяльність, збільшувати її ефективність та динаміку в майбутньому. За допомогою кластерів для регіону є: можливість збереження та зміцнення єдиного економічного простору території за допомогою комплексного розвитку інноваційно орієнтованих кластерів; максимально можливе наближення виробництва до ресурсів та місць споживання готової продукції; рівномірне розміщення виробництва по території країни, націлене на вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку регіонів; зміцнення конкурентоспроможності та обороноздатності держави.

Висновки з даного дослідження. Виходячи із проведеного аналізу термінології кластера, можна дійти висновку, що кластер – це територіально-виробнича форма інтеграції локалізованих суб'єктів, об'єктів інфраструктури, яка характеризується виробництвом конкурентоспроможних товарів або послуг, наявністю погодженої стратегії розвитку, спрямованої на гармонізацію інтересів кожного з учасників. У сучасних умовах використання кластерного підходу вважають одним із найбільш ефективних шляхів розвитку економіки території.

Виявлено, що відмінними ознаками, особливостями кластерної форми об'єднання, які відрізняють їх від інших інтегрованих структур, є такі: на відміну від територіально-виробничого комплексу в основу кластера закладено ринковий механізм і самоініціативу учасників, які об'єднуються для підвищення своєї конкурентоспроможності; на противагу вертикально-інтегрованим корпоративним структурам, які створюються з метою максимізації прибутку фінансово-промислової групи як єдиного суб'єкта, кластер зберігає поряд з кооперацією атмосферу конкуренції, самостійності, гнучкості кластерних учасників.

Список використаних джерел

1. Портер М.Е. Международная конкуренция / М.Е. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 495 с.
2. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition / Michael E. Porter // Harvard Business Review. – 2002. – November-December. – P. 77–90.
3. Портер М.Е. Конкуренция / М.Е. Портер. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
4. Гражевська Н.І. Регіональний вектор розвитку національних економік у глобальному середовищі. Зб. наукових праць / Н.І. Гражевська // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2007. – № 13. – С. 72–78.
5. Кириленко В.І. Конкурентоспроможність як критерій економічної безпеки. Зб. наук. пр. / В.І.Кириленко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – №13 – С. 34–37.
6. Леоненко П.М. Сучасні економічні системи: Навч. посіб. / П.М. Леоненко, О.І. Черепніна. – К. : Знання, 2006. – 430с. – Бібліогр.: с. 378-387. – ISBN 966-346-230-2.

7. Мингалева Ж. Кластеры и формирование структуры региона / Ж. Мингалева, С. Ткачева // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 5. – с. 97.
8. Anderson T. A Gateway to the global Economy / A. Anderson, G. Anderson. – Moscow: Phases, 2001. – 88 с.
9. Ляшенко В.И. Перспективы формирования кластерных структур в экономике Донецкого региона / В.И. Ляшенко, Т.Ф. Бережная // Прометей. Региональный сборник научных трудов по экономике. – 2004. – № 2(14). – С. 115–120.
10. Хасаев Г.Р. Кластеры – сучасні інструменти підвищення конкурентоздатності регіону (через Партнерство до майбутнього). Частина 1, 2 / Г.Р. Хасаев, Ю.В. Міхеев // Журнал «Компас промислової реструктуризації». – 2003. – №1–2). – С. 1–13.
11. Кетелс К. Х. М. Конкурентоспособность сегодня и завтра: Как преуспеть в развитии бизнеса / Кристиан Х. М. Кетелс // Конкурентоспособность и привлечение инвестиций в Калининградскую область: приоритеты, инструменты, практика / Материалы конференции 12–14 мая 2005 г. – Калининград: АРР «Калининград», 2005. – 23 с.
12. Чужиков В. Кластеры як об'єкт державного регулювання / В. Чужиков // Вісник УАДУ. – 2001. – №4. – С. 160–167.
13. Ферова И.С. Кластерные принципы организации производственного взаимодействия / И.С. Ферова // Экономические проблемы и решения. – 2004. – № 2. – С. 52–64.